

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Justyny Michalik

*Zastosowanie narzędzi ICT w dydaktyce języka niemieckiego, a poziom sprawności
receptywnych uczniów pierwszego etapu edukacyjnego,*
napisanej pod kierunkiem dr hab. Beaty Pituły, prof. PŚ
w Uniwersytecie Dolnośląskim DSW,
Gdańsk-Wrocław 2023

W nawiązaniu do decyzji Rady Naukowej dyscypliny Pedagogika Federacji Naukowej WSB-DSW Merito/Uniwersytet Dolnośląski DSW z dnia 12 lipca 2023 r. zlecającej przygotowanie stosownej oceny rozprawy doktorskiej pani mgr Justyny Michalik zapoznałam się szczegółowo z jej tekstem i na tej podstawie przedstawiam uwagi, spostrzeżenia i refleksje na temat pracy.

Uwagi ogólne

Podjęta przez mgr Justynę Michalik tematyka badawcza wpisuje się w obszar niezwykle dynamicznie rozwijającej się dziedziny, jaką jest dydaktyka języków obcych. Posiada ona interdyscyplinarny charakter, obserwujemy bowiem związki dydaktyki języków obcych m.in. z językoznawstwem, psychologią, neurologią, filozofią, socjologią, pedagogiką oraz z dyscyplinami stanowiącymi ich wypadkową, do których można zaliczyć neurolingwistykę, psycholingwistykę, socjolingwistykę itp. Dynamiczny rozwój dydaktyki języków obcych, podyktowany wyzwaniem zmieniającego się świata, z którymi mierzy się obecnie edukacja, generuje potrzebę poszukiwania rozwiązań innowacyjnych modernizujących, i doskonalących proces dydaktyczny.

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska stanowi doskonały przykład wielowątkowych analiz składających się na poszukiwanie coraz to nowszych i bardziej efektywnych rozwiązań dydaktycznych w nauce języka niemieckiego na początkowym etapie edukacyjnym, związanych z zastosowaniem technologii informacyjno-telekomunikacyjnych (ICT). Do młodych pokoleń Z i Alpha oraz wyłaniającego się na ich styku mikropokolenia

Zalpa, które nie znają świata bez technologii i Internetu, skierowana jest obecna oferta edukacyjna. Powinna ona zatem odpowiadać ich potrzebom i oczekiwaniom. Stosowanie w procesie edukacyjnym narzędzi i technologii, którymi przedstawiciele tych generacji posługują się na co dzień, może wpłynąć na efektywność i jakość procesu nauczania i uczenia się języka obcego, a także zdecydować o jego atrakcyjności.

Temat pracy związany z problematyką stosowania narzędzi ICT w dydaktyce języka niemieckiego doskonale wpisuje się w kanon bardzo potrzebnych aktualnie opracowań wpływających na modernizację i udoskonalenie procesu edukacyjnego poprzez wykorzystanie narzędzi ICT, które są nieodłączną i integralną częścią codzienności współczesnych dzieci i młodzieży.

Mgr Justyna Michalik w rozprawie podjęła wielowątkowe analizy przyczyniające się do zdiagnozowania tytułowej zależności pomiędzy zastosowaniem narzędzi ICT w dydaktyce języka niemieckiego a poziomem sprawności receptywnych uczniów pierwszego etapu edukacyjnego. Treść rozprawy odpowiada tematowi określoneemu w tytule.

Autorka we wstępie rzeczowo uzasadnia podjęcie tytułowego zagadnienia. Wskazuje na powszechne obecnie zainteresowanie nauczaniem języka obcego dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Dostrzega jednak przy tym małą powszechność w literaturze przedmiotu problematyki nauczania języka niemieckiego, szczególnie w zakresie badań dotyczących pomiaru sprawności receptywnych uczniów klas początkowych (s. 6). Lukę tę znakomicie wypełnia recenzowana rozprawa doktorska, w której Autorka jako wyznaczony główny kierunek badawczy przyjęła poznanie związku zastosowania narzędzi ICT w dydaktyce języka niemieckiego z poziomem sprawności receptywnych uczniów klas początkowych.

Po wnikliwej analizie całości pracy stwierdzam, że Doktorantka przedstawiła oryginalne opracowanie o charakterze badawczym, z bardzo dobrą podbudową teoretyczną bazującą zarówno na literaturze polskiej, jak i zagranicznej. Na uwagę zasługuje mnogość literatury obcojęzycznej, z której korzystała. Autorka umiejętnie analizuje literaturę przedmiotu oraz poddaje ją krytycznej refleksji, posługując się przy tym naukowym językiem reprezentowanej dyscypliny. Cechują ją również kompetencje badawcze związane z umiejętnością konstruowania interesującej koncepcji badań własnych oraz weryfikacji empirycznych.

Formalna ocena struktury pracy

Rozprawa doktorska ma prawidłową i czytelną strukturę oraz logiczny układ treści podyktowany przyjętą przez Autorkę koncepcją teoretyczno-metodologiczną badań.

Odpowiada on standardom przyjętym dla dysertacji doktorskich z zakresu nauk społecznych. Praca obejmuje 282 strony tekstu. Składa się z części teoretycznej, metodologicznej i empirycznej, opatrzonej wstępem i zakończeniem. Dodatkowo zawiera bibliografię (ss. 200-247), aneks (ss. 247-280) i załączniki (s. 281).

Dysertację rozpoczyna *Wstęp*, w którym mgr Justyna Michalik argumentuje zasadność potrzeby podjęcia badań nad przyjętą problematyką. Charakteryzuje rozwój mediów w kontekście trendów rozwojowych współczesnego społeczeństwa oraz zalety stosowania ich w procesie edukacyjnym (s. 4-6), przedstawia także informację odnośnie treści poszczególnych rozdziałów dysertacji.

Część teoretyczna pracy składa się z 4 rozdziałów: 1. *Percepcja języka obcego w młodszym wieku szkolnym*; 2. *Nauczanie języka obcego dzieci w młodszym wieku szkolnym*; 3. *Posługiwanie się językiem obcym przez dzieci w młodszym wieku szkolnym*; 4. *Narzędzia ICT w dydaktyce języka obcego* (ss. 7-154). Tę część pracy oceniam bardzo pozytywnie. Autorka wnikliwie i skrupulatnie charakteryzuje problematykę nauczania i uczenia się języka obcego przez dzieci w młodszym wieku szkolnym. Koncentruje się szczególnie na zagadnieniach z zakresu psychologii rozwojowej, pedagogiki wczesnoszkolnej, dydaktyki języka obcego, tj. m.in. na: wybranych teoriach przyswajania języka obcego, uwarunkowaniach psychorozwojowych i koncepcjach nauczania języka obcego, oraz na tematyce posługiwania się językiem obcym przez dzieci w młodszym wieku szkolnym. Ostatni rozdział teoretyczny poświęca charakterystyce stanu badań nad wykorzystaniem narzędzi ICT i mediów w edukacji wczesnoszkolnej. W tym miejscu bardzo rzetelnie analizuje m.in. podstawowe pojęcia związane z podjętą problematyką oraz przemiany i rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych. Przedstawia rozwój polskiej edukacji medialnej w perspektywie porównawczej, w odniesieniu do edukacji medialnej w USA (s. 142), Rosji (s.142-143), Francji (s. 143), Niemczech (143). Treść tego rozdziału wpisuje się zatem w obszar pedagogiki medialnej oraz wiąże się z rosnącym zapotrzebowaniem na zdobywanie i doskonalenie kompetencji cyfrowych, stanowiących ważny składnik kompetencji kluczowych współczesnego człowieka. Podczas czytania czwartego rozdziału zwrócił moją uwagę opis historycznych przeobrażeń technologii kształcenia, które jak zaznacza Autorka *podyktowane były wieloma zachodzącymi zmianami (...)* (s. 135). Przemiany społeczno-kulturowe i cywilizacyjne w istocie w znacznym stopniu wpływają na rozwój edukacji i jednostki. Upowszechniona w szkołach za sprawą pandemii COVID-19 edukacja zdalna, szczególnie mocno w ostatnim czasie wpłynęła na rozwój edukacji cyfrowej, stawiając przed wszystkimi nauczycielami nowe wyzwania i zadania. Otworzyła jednak również wiele nowych możliwości

na wykorzystanie narzędzi ICT w codziennej pracy dydaktycznej. U wielu nauczycieli wzbudziła lęk i obawy, ale paradoksalnie dała również perspektywę rozwoju własnego warsztatu pracy. Myślę, że z korzyścią dla recenzowanej rozprawy byłoby wygospodarowanie w czwartym rozdziale przestrzeni do dyskusji nad możliwościami, jakie uzyskali obecnie nauczyciele w stosowaniu technologii informacyjno-telekomunikacyjnych oraz rozwoju własnych kompetencji cyfrowych. Nasuwa mi się refleksja, że być może warto byłoby, aby Doktorantka w przyszłości rozwinęła ten obszar eksploracji badawczych?

Po lekturze części teoretycznej rozprawy stwierdzam, że jej Autorka wykazała się dużą dociekliwością i sumiennością oraz czytaniem i dobrą znajomością zgłębianej problematyki.

Do bardzo ważnych elementów prac naukowych należy rozdział metodologiczny. Autorka zdaje sobie z tego sprawę wykazując starania o precyzyjne i obszerne ujęcie opisu własnych badań. Poprawnie sformułowała zarówno przedmiot, jak i cele badań. Wyodrębniła trzy rodzaje celów. Cel teoretyczny obejmował krytyczną analizę teorii opisujących kształcenie językowe uczniów klas początkowych, ze szczególnym uwzględnieniem języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej. Celem poznawczym uczyniła diagnozę poziomu sprawności receptywnych uczniów klas II-III szkoły podstawowej w procesie nauczania języka niemieckiego z wykorzystaniem narzędzi ICT. Z kolei cel praktyczny ukierunkowany był na wykorzystanie wyników badań do opracowania materiałów dydaktycznych i metodycznych wspierających efektywność nauki języka obcego na pierwszym etapie edukacyjnym (s. 155).

Precyzyjnie określiła problemy badawcze. Główny problem ujęła w pytaniu: *czy i w jakim stopniu wykorzystanie narzędzi ICT w dydaktyce języka obcego stymuluje językowe osiągnięcia uczniów klas młodszych szkoły podstawowej w zakresie sprawności receptywnych?* (s. 156). W odniesieniu do problemu głównego sformułowała pięć problemów szczegółowych. Wyodrębniła także zmienne i ich wskaźniki.

W przeprowadzonych przez siebie, bardzo złożonych i pracochłonnych badaniach, mgr Justyna Michalik zastosowała następujące metody: eksperyment pedagogiczny, obserwacja i test. Badania przeprowadziła metodą klasycznego eksperymentu, techniką grup równoległych o charakterze eksplorująco-diagnostycznym, weryfikacyjnym i ilustrującym (s. 162). Obie grupy – eksperymentalna i kontrolna – liczyły po 33 osoby. W celu zmierzenia poziomu sprawności receptywnych uczniów na poszczególnych etapach badania Autorka poprzedziła wdrożenie eksperymentu wykonaniem pretestu, z kolei po zakończeniu eksperymentu wykonała posttest. Przeprowadziła również test z zastosowaniem metody *Total Physical Responce* (metody reagowania całym ciałem) (załącznik nr 9). Z kolei obserwację przeprowadziła według załączonych w aneksie kategorii (załączniki nr 7-8). Zanim

Doktorantka przystąpiła do właściwego badania, przeprowadziła badania pilotażowe, które umożliwiły jej weryfikację wiedzy na temat kontekstu badania oraz zweryfikowanie narzędzi badawczych pod kątem ich trafności i rzetelności. Otrzymane wyniki uwzględniła w przygotowaniu właściwego arkusza zastosowanego w badaniach. Otrzymany materiał empiryczny poddała analizie statystycznej z zastosowaniem statystyki opisowej. Zabieg ten pozwolił na weryfikację hipotez.

W ocenie części metodologicznej pracy nasuwa się uwaga dotycząca problemu sformułowanego na s. 156 w postaci pytania: *czy i w jakim stopniu wykorzystanie narzędzi ICT w dydaktyce języka obcego stymuluje językowe osiągnięcia uczniów klas młodszych szkoły podstawowej w zakresie sprawności receptywnych?* Moim zdaniem w pytaniu można zrezygnować z partykuły „czy”, która sugeruje nam że jest to pytanie rozstrzygnięcia, na które spodziewamy się prostej odpowiedzi „tak” lub „nie” i pozostawić jedynie dalszą część pytania rozpoczynającą się od słów *w jakim stopniu...* (s. 156). Określenie stopnia nasilenia danego zjawiska pozwala nam bowiem wnioskować o tym czy ono zachodzi czy też nie.

Szczegółowa analiza uzyskanych wyników badań została zawarta w rozdziałach 6 i 7. Zgromadzony materiał empiryczny okazał się interesujący i wartościowy poznawczo. Autorka odpowiedzialnie analizuje kolejno wyniki badań w zakresie: poziomu zdolności receptywnych badanych uczniów w początkowej (s. 182-184) i końcowej (s. 185-188) fazie eksperymentu; zmian sprawności receptywnych uczniów w grupie kontrolnej i eksperymentalnej w kolejnych pomiarach (s. 188-191); różnic między grupą kontrolną i eksperymentalną w zakresie sprawności receptywnych uczniów (s. 192-193). Analizie poddaje również zależność pomiędzy postawą uczniów względem nauczyciela a ich osiągnięciami w zakresie sprawności receptywnych (s. 193-197) oraz kompetentnie prowadzi dyskusję uzyskanych rezultatów i założeń badawczych. Analiza zgromadzonego materiału jest syntetyczna. Materiał badawczy Autorka przedstawia logicznie i przejrzysto, ilustrując go tabelami oraz wykresami.

Okazało się, że zależność pomiędzy zmiennymi nie została potwierdzona. Autorka na s. 197 zamieszcza konstatację: *uczniowie z klasy eksperymentalnej realizujący zajęcia metodą aktywizującą z wykorzystaniem narzędzi ICT nie uzyskali wyższych wyników pod koniec cyklu nauki, w odniesieniu do pretestu, jak również nie wykazano istotnych statystycznie różnic związanych z rozwojem sprawności receptywnych w porównaniu do grupy kontrolnej.* Przyczyn takiego stanu rzeczy upatruje m.in. w przemianach społeczno-kulturowych i cywilizacyjnych. Pomimo, że narzędzia ICT nie odgrywają znaczącej roli w podnoszeniu sprawności receptywnych badanych uczniów mgr Justyna Michalik na s. 198-199 uzasadnia potrzebę ich stosowania w nauczaniu języków obcych i innych przedmiotów. Zasadność ich

stosowania argumentuje wspomaganiem i uatrakcyjnianiem procesu dydaktycznego, a także oczekiwaniami i potrzebami uczniów, którzy chętniej uczestniczą w lekcjach, gdzie narzędzia te są wykorzystywane. Stanowisko to potwierdzają wyniki badań Autorki opisane na s. 195, zgodnie z którymi: *zaobserwowano wzrost aktywności uczniów na zajęciach języka niemieckiego, na których wykorzystywano narzędzia ICT, szczególnie wtedy kiedy dzieci miały możliwość manipulowania obrazami, którym towarzyszyła muzyka. Korzystanie z projektora multimedialnego i prezentacja aplikacji internetowych (...) nie tylko wzbudzały duże zainteresowanie uczniów, ale także sprzyjały podtrzymywaniu motywacji uczniów do dalszej nauki.* Zasadność stosowania narzędzi ICT w procesie dydaktycznym znajduje również potwierdzenie w literaturze przedmiotu, którą przywołuje w pracy Autorka (s. 195 i inne).

Styl narracji Doktorantki oceniam pozytywnie. W tekście składanym do druku – gdyby Autorka w przyszłości publikowała omówienie tych badań w formie książkowej lub w cyklu artykułów – do czego gorąco zachęcam – warto zadbać o stronę techniczną warsztatu pisarskiego, ponieważ zdarzają się w dysertacji drobne potknięcia: 1. w tytule pracy należy zrezygnować z przecinka, ponieważ jest to równoważnik zdania; 2. w spisie treści została pomyślona numeracja aneksu; 3. w rozdziale empirycznym wskazana drobna korekta językowa – warto zastąpić stwierdzenia typu: *wyniki badań odpowiadają na pytania...* (np. s. 184, 188) stwierdzeniami typu: *analiza danych empirycznych prowadzi do wniosku...*

Interdyscyplinarność podjętej problematyki wymagała od mgr Justyny Michalik rozległej refleksji. Na podkreślenie zasługuje ogrom pracy, jaką Autorka włożyła w przygotowanie, przeprowadzenie i przeanalizowanie wyników badań oraz opracowanie dysertacji. Warto zwrócić uwagę na Jej dbałość o wielowymiarowe rozpoznanie problemu na każdym etapie, obiektywizm i rzetelność. Bogaty przegląd piśmiennictwa polsko- i obcojęzycznego został przez nią umiejętnie wykorzystany w całej dysertacji. Doktorantka ma świadomość wielości kontekstów i uwarunkowań z perspektywy których dokonuje analizy, wykazując przy tym rzetelność, dociekliwość i ciekawość poznawczą jako cechy konstytuujące tożsamość młodego naukowca.

Wiele pozytywnych i znaczących aspektów dysertacji autorstwa mgr Justyny Michalik, które zostały wskazane w niniejszej recenzji – w tym aktualność i znaczenie praktyczne podjętej problematyki oraz pogłębione studia bibliograficzne – uprawniają do wnioskowania o **wyróżnienie** dysertacji zatytułowanej *Zastosowanie narzędzi ICT w dydaktyce języka niemieckiego a poziom sprawności receptywnych uczniów pierwszego etapu edukacyjnego.*

Recenzowana rozprawa spełnia wymagania stawiane tego typu pracom określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2023 r. poz. 742, z późn. zm.). **Wnoszę więc o jej przyjęcie i dopuszczenie pani mgr Justyny Michalik do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.**

Yacques Ruyter